

ԱՆՄԱՀԱԿԱՆ ԿԱՅՇ

ԳՈՒՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐԵՆ ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆԻ

Մ Ո Ս Կ Կ Ա
1924

ՊԵՏՅՐԱ

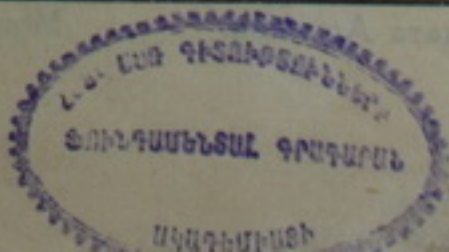

ԱՆՄԱՀԱԿԱՆ ԿԱՅԾ

ՊԵՏԱԿԱՆ

ԿԱՐԵՆ ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆԻ

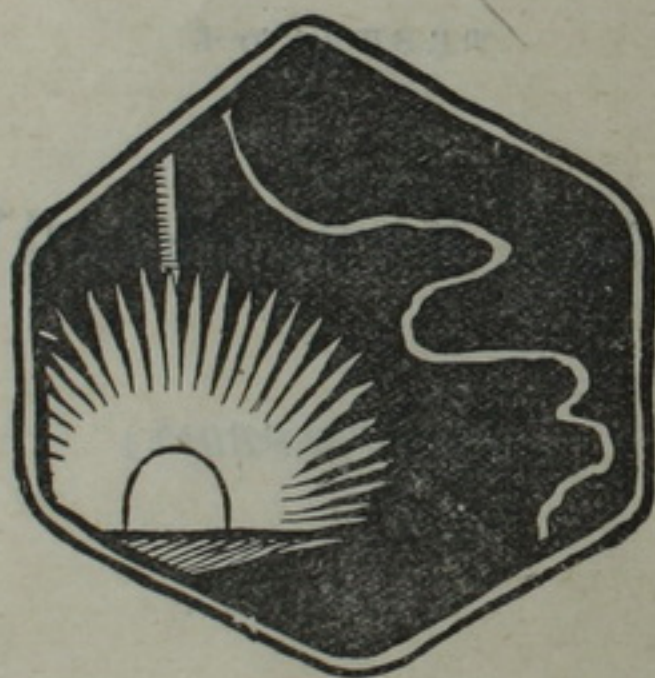
(ՓՈԽԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ)

151751/502

A III 3209

Շապիկի յեւ 21 յերեսի նկարները՝ Հ. ՄԻՀԱՆԱԶՅԱՆԻ
Մնացած կլիշեները տրամադրել ե Գ. ՄԻՐԻՄԱՆՅԱՆԻ
Հրատարակչությունը

ԱՆՄԱՀԱԿԱՆ ԿԱՅԾ

1.

Աշոտն ուսումնարանից վազե-վազ գնաց տուն, պայուսակը նետեց թաղի վրա ու նստեց պատուհանի առաջ։

Դա նրա արհեստանոցն էր։

Ինչե՛ր ասես՝ չկար այդտեղ։ Փայտի ու տախտակի կտորներ, կոնսերվի դատարկ ամաններ, յերկաթե ողակներ, մեխ, չանգալ, մաֆթուլ, սոսինձ, կոտրած ապակի...

Նա մտքում դրել էր այդ որն անպայման վերջացնել։

Ու խորասուզվեց աշխատանքի մեջ։

Նրա հայրը ծառայում էր «Հայկոպի» խանութներից մեկում։

Յերեկոյան դեմ, յերբ տուն յեկավ, տեսավ Աշոտին պատուհանի առաջ ու, բարկացած, ասաց.

— Ա՛յ տղա, ելի քո ե՞ջն ես քշում։ Աստված վկա, դիմ կտանեմ ու զիբիլի արկղը կածեմ։ Դասերդ սերտե՛լ ես։

Աշոտն առանց գլուխը բարձրացնելու մեքենայաբար ասաց.

— Հայրի՛կ, դասերս լավ գիտեմ։

— Ել եդ ի՞նչ ես գլխիդ զոռ տալիս, ասաց հայրը մոտենալով նրան։

— Մեյմուն եմ շինում։

— Ի՞նչ։

— Մեյմուն, պատասխանեց Աշոտը վտառի կանգնելով։ — Ա՛յ, տե՛ս, եսպես հուփ ես տալիս ես սանդուխքի ծայրերն ու մեյմունը վերել, քանդորագի պես, պար-պար ե անում։ Խաղալիքների խանութում տեսա, ասի, գնամ ու շինեմ։ Լավ ե, չե՞։

Հայրն առավ ձեռը, մի-յերկու անգամ փորձեց ու դեն ձգելով՝ ասաց.

— Դատարկ բան ե, վե՛ր, վեր կաց հացը քցի՛:

Աշոտը մի քիչ կոտորված հոր բացասական վերաբերմունքից, վեր կացավ, փռեց սեղանը, դրեց հաց, պանիր, կանաչի և վաղելով խոհանոց՝ բերավ մի կաթսա՝ յերեկվանից մնացած բրնձե ճաշով լի:

Ճաշին հայրը սկսեց իր քարոզները.

— Ձե՛, վախենում եմ դու մարդ չդառնաս: Գիրք, գրագրություն քիչ ես սիրում: Փոխանակ վոր խելքդ քոր գա ու մի բան սովորես, ձեռքդ ե քոր գալիս: Ա՛յ, մեր Հայկոպոլում, տե՛ս, ի՞նչ գիտնական, ուսումնական տղաներ կան: Դու յեկ պիտի սովորես, վոր նրանց նման հաշվապահ, գրագիր, կամ թե չեքարտուղար դառնաս: Վերջացնելով ճաշն ու քարոզները հայրը վեր կացավ տեղից, ու մոտենալով ելեքտրական լամպին՝ հալցրեց.

— Շինե՞ց:

— Այո՛, հայրի՛կ, պատասխանեց Աշոտը. — Նոր մեզ մոտ եր մանտյոր Նիկոլը, տես ի՞նչ լավ ե վառվում, ասաց Աշոտը կենդանացած ու փորձեց լույսը:

Ու մի փոքր լռությունից հետո՝ ավելացրեց:

— Զարմանք բան ե: Վո՛չ կերոսին ունի, վո՛չ յուղ, վո՛չ եկ պատրույք ու եսպես լավ լույս ե տալիս: Տեսնես ես վոնց ե ինքն իրեն՝ առանց լուցկու, վառվում:

— Ի՞նչ իմանամ, մեր գյուղի տիրացուն շա՞տ բան եր տեսել, վոր ինձ սովորցներ, պատասխանեց հայրը հեգնանքով:

Ու մի փոքր հետո վեր կացավ, մի քանի անգամ հորանջեց, ու պառկեց քնելու:

Աշոտը հավաքեց սեղանը, ամանները տարավ խոհանոց, լվաց, ու ամեն ինչ իր տեղը դնելուց հետո, առավ ուսումնարանից բերած մի գիրք ու խորասուզվեց ընթերցանության մեջ:

Աշոտը 14 տարին լրացած մի պատանի յեր:

Յերկու տարի առաջ նա ավարտեց իրենց գյուղի առաջին աստիճանի դպրոցը:

Ամառը, յերբ նրա հայրը Յերեվանից գնացել եր գյուղ, դպրոցի ուսուցիչը խորհուրդ տվեց, վոր Աշոտին հետը տանի քաղաք և ուսումը շարունակել տա:

— Ընդունակ տղա յե, նեղությունդ իզուր չի կորչի:

Հայրը լսեց նրան և ամառվա վերջին հետը բերավ Յերեվան:

Աշոտն ապրում եր Կոնտում, ուր նրա հայրը ուներ մի կոկիլիկ սենյակ:

Առավոտները գնում եր դպրոց: Կես ուրից հետո վառում եր

ռջախը, կաթսան դնում վրան ու ճաշ պատրաստում:

Յերբ կերակուրը պատրաստ եր լինում, մինչեւ հոր գալը, նըստում եր իր արհեստանոց-պատուհանի առաջ. հազար ու մի փորձեր անում, իսկ հոր գալուց հետո դասերն եր սերտում, ընթերցանությամբ պարապում:

Աշտը փորձեր եր անում

Մի ժամանակ նրան իր արհեստանոցն ել ձանձրացրեց: Գործիքներ չունելու Շատ բան ուզում եր շինել, բայց չեր հաջողվում: Ու նա դուրս եր գալիս Արուսյան փողոցն ու ժամերով կանգնում

Ժամագործ Թեվոսի պատուհանի առաջ ու դիտում նրա աշխատանքը:

Սակայն որը մթնում եր:

Աշոտը ձգեց գիրքն ու շտեպսելը դրեց իր բունը: Ելեքտրական լամպը վառվեց:

Աշոտը հանեց շտեպսելը—լամպը հանգավ: Դրեց՝ նորից վառվեց: Ու այդ ամենը մի ակնթարթում:

— Ուղղակի հրաշք բան ե: Բա յես չիմանա՞մ, թե առանց կրակ ու առանց լուցկի վո՞նց ե վառվում:

Ու մտահոգության մեջ ընկավ:

Բնականից նա շատ հարցասեր ու հետաքրքրվող տղա յեր: Նա ուզում եր անպատճառ իմանալ այդ յերեվույթի պատճառը:

— Ի՞նչ անեմ վոր իմանամ, մտածում եր նա: Տեսնես ի՞նչ կա ես յերկու ծակի մեջ, վոր հենց վոր շտեպսելը մտցնում ես՝ լույս ե տալիս:

Աշոտն իր արհեստանոցից մի մեխ վերցրեց ու դրեց ծակերից

Աշոտը մտցնում ե յերկու մեխը

մեկի մեջ: Վո՛չ մի հետեւանք: Մի մեկս ել վերցրեց ու դրեց մյուս ծակի մեջ: Կրկին վո՛չ մի հետեւանք: Վերցրեց քալֆաթինը, այդ յերկու մեխի գլուխները միացրեց միմիանց ու յերկու մատի պես մտցրեց ծակերը:

Այդ բոպեյին մի ինչ վոր բան պոռթկաց, միջանցքում լույսը հանգավ ու Աշոտը, ոձից խայթվածի պես, վեր թռավ՝ կարծես թե ինչ վոր ասեղներ մատների միջով նրա մարմինը թափվեցին:

Հարեւանները դուրս յեկան սենյակներից զարմանք հայտնելով, թե ինչո՞ւ հանգավ լույսը: Աշոտը զգաց վոր ինքն է դրա պատճառը, սակայն ձայն չհանեց:

Շրջապատի աղմուկից զարթնեց հայրը:

— Ես ի՞նչ դաժադալ ե. Աշո՛տ, լամպը վառի՛ր:

Աշոտը շտեպսելը դրեց իր բունը, սակայն լամպը չվառվեց:

— Ես ինչի՞ չի վառվում:

— Յե՞ս... ամեն տեղ հանգավ... շտեպսելը... չգիտեմ... պատասխանեց Աշոտը շփոթված:

— Ելի մի ոյին ես սարքել, ասաց հայրը գլխի ընկնելով:

Աշոտը, վոր չեր սիրում ստել, պատասխանեց:

— Ձե՛, հայրիկ: Յես ել չիմացա, թե ի՞նչպես յեղավ: Ա՛յ, ես մեխերը մտցրի ծակերի մեջ ու մեկ ել տեսնեմ, ֆը՛ռթ, հանգավ ու ձեռիս ենպե՛ս խփեց, վոր ոխտը արշին ինձ դեն քցեց:

— Աչքդ ել հանեց, հիմար գլուխ: Հիմի մենք ի՞նչ պիտի անենք: Կողքի հարեւանը գնաց մանտյոր Նիկոլի յետեւից:

Նա յեկավ, նայեց՝ ինչպես բժիշկը հիվանդին ու տվեց իր վորոշումը:

— Այրվել են խցանները: Կարճարոտ հպման հետեւանք ե: Յերեվի ելեքտրականությունը վորյեվե տեղ միացրել են:

— Քեռի՛ Նիկոլ, հարցրեց Աշոտը, ինչի՞ցնե սա, ես յերկու մեխը մտցրի ես ծակերի մեջ, և մեկը կարծես ենտեղից շամփուրի պես շանթեց ինձ:

— Տնաշե՛ն, դե ենա ասա ե՛լի: Հիմի իմացա պատճառը: Ուրեմն քու ոյինն ե:

Նիկոլը գնաց նոր խցան բերելու, իսկ հայրն ու հարեւանները սկսեցին նախատել Աշոտին իր չարության համար:

Սակայն Աշոտը կարծես թե չեր լսում: Նրա պատանի դլխում պտտում եր հազար ու մի հարց:

— Տեսնես եդ ի՞նչ տեսակ ուժ ե, ինչի՞ցն ե, վորտե՞ղ ե լի՛նում, ինչո՞ւ խփեց նրա ձեռքին, ես մեխերի մեջն ի՞նչ ե, ինչո՞ւ հանգավ լույսը...

Ու յերբ Աշոտը պառկեց քնելու, յերկար ժամանակ այս հարցերը չեյին հեռանում նրա բորբոքված գլխից։

2.

Մյուս ուրը, յերեկոյան, Աշոտը գնաց քեռի Նիկոլի մոտ։

— Քեռի՛ Նիկոլ, չես նեղանա՞, վոր յեկել եմ մօտդ, հարցրեց, Աշոտը ներս մտնելով։

— Ելի մի սատանություն ես արե՞լ։

— Չե՛, բան չեմ արել, այլ միայն մտածել եմ։ Սաղ գիշերը քունս չի տարել։ Խելքս բան չի կտրում։

— Ինչի՞ց։

— Ես ելեքտրականությունից։ Եղ ի՞նչ տեսակ բան ե, վոր մեջը համ եղբան զորություն կա, համ ել լույս։ Դա ցանո՞ւմ են, թե բանում ե ինքն իրեն, թե ջրի պես գետնի տակի՞ց ե դուրս գալիս։ Նիկոլը ժպտաց։

— Հը՛, հիմի հասկացա։ Միտքդ են եր, վոր իմանայիր հա՞, ե՛յ լոթի։

— Հոգուդ մատաղ, քեռի Նիկոլ, ասա՛։

— Լա՛վ, լա՛վ, նստի, հիմի կը պատմեմ։

Ու մի փոքր մտածեց։

— Վո՞նց քեզ հասկացնեմ, թե ի՞նչ բան ե ելեքտրականությունը։ Իսկն ասած, շատ դժվար ե։ Դա՞ մի ուժ ե։ Թե ի՞նչ տեսակ—հայտնի չե։ Դա վո՛չ հեղուկ ե, վո՛չ գազ, վո՛չ ամուր բան, վո՛չ կրակ և վո՛չ ել ոդ, այլ ուղղակի ինքն ըստինքյան մի ուժ ե։ Յե՛վ ոդի մեջ ե լինում, և՛ ջրի, և՛ մարդու։ Մի խոսքով ամեն տեղ։

— Բա վո՞նց են դրան բռնում։

— Համբերի՛, մի վազի, ժպտաց Նիկոլը։ Խոնավ ոդի մեջ ելեքտրականությունը հավաքվում ե ավելի արագ ու լինում ե յերկու — տեսակի։ Մեկը կոչվում ե՝ դրական, մյուսը՝ բացասական։ Ետ յերկու ելեքտրական ուժերը միշտ ձգտում են միմիանց հետ միանալ ու յերբ միանում են, են ժամանակ միջիցը դուրս ե գալիս կայծ ու լսվում ե դղրդյուն։ Վորոտ լսած կա՞ս։ Կամ թե չե կայծակ տեսե՞լ ես։

— Այո՛, վոր ի՞նչ, զարմացած հարցրեց Աշոտը։

— Ելեքտրականությունը եղ ե ելի՛։ Մի ամպի մեջ դրականն ե, մյուսի մեջ՝ բացասականը։ Յերբ նրանք մոտենում են իրար, են ժամանակ դրական ելեքտրականությունը միանում ե բացասականի հետ։ Բայց քանի վոր ամպերի մեջ ելեքտրականությունը շատ ե,

դրա համար ել չըթոցի տեղ լսվում ե վորոտ, իսկ կայծն ել այն-
քան մեծ ու յերկար ե լինում, վոր դառնում ե կայծակ:

Աշտը վառված հետաքրքրությամբ լսում եր քեռի Նիկոլին:

Աշտը վառված հետաքրքրությամբ լսում եր քեռի Նիկոլին

— Այ, եղ ելեքտրականությունն ե, վոր մարդիկ սկսեցին ձեռք
բերել, շարունակեց Նիկոլը: Իսկ ձեռք բերելը դժվար բան չի: Յեթե
սեւ մազեր ունենաս ու վերցնես մի ուետինե սանր ու մութ
սենյակի մեջ սանրես գլուխդ՝ կտեսնես, վոր սանրի միջից կայծեր
են թափվում: Ելեքտրականությունը հենց եղ ե, վոր կա:

— Վոնց վոր կայծակը:

— Վոնց վոր կայծակը: Ելեքտրականությունն ամեն տեղ ու
ամեն բանի մեջ միյեմնույն հատկությունն ունի: Որինակի համար,
վերցրու՝ մի ապակե աման, խցանով պնդիր, ու խցանի միջով անց-
կացրու մի պղնձե ձող: Հետո, վերցրու թեկուզ մի աղվեսի պոչ
ու խփի ուետինից շինած մի շրջանի, ու յերբ եղ պոչը մոտեցնես
ամանի մեջ դրած պղնձե ձողին, ելեքտրականությունը կանցնի
վերջինին: Յեթե դա մի քանի անգամ կրկնես, են ժամանակ ապակե
ամանի մեջ կհավաքվի ենքան ելեքտրականություն, վոր յեթե

ձեռք մոտեցնես ձողին՝ կայծը կխփի քեզ:

Այդ որը քեռի Նիկոլը շատ բան պատմեց:

Ու յերբ Աշոտը վերադարձավ տուն՝ գլուխը լիքն էր նոր գիտելիքներով ու նոր հարցերով:

Այդ որվանից Աշոտը հաճախ գնում էր մանսյոր Նիկոլի մոտ ու ամեն անգամ մի բան սովորում:

Նա իմացավ, Վոր ելեքտրականությունը կարող է անցնել մաֆթուլի կամ թե ջրի միջով, Վոր մի շարք առարկաների միջով անցնում է ազատ կերպով, իսկ մյուսների միջով, ընդհակառակը, ամենեւին չի անցնում, Վոր այդ առարկաները կոչվում են հաղորդիչներ: Այսպես նա իմացավ, Վոր մետաղները լավ հաղորդիչ են, Վոր ջուրը նմանապես, լավ հաղորդիչ է, ողը՝ վատ, փայտը՝ վատ, իսկ ապակին՝ ամենեւին չի հաղորդում և այլն:

Ինչքան շատ էր իմանում Աշոտը, այնքան ավելի էր ուզում, Վոր ելի, ելի իմանա:

Նա իմացավ, Վոր մարդիկ արդեն ուսումնասիրել են ելեքտրականություն ձեռք բերելու գաղտնիքը և նրան բանեցնելու յեն իբրեւ շարժող ուժ գանազան նպատակների համար. իմացավ, թե ի՞նչ բան է ելեքտրամագնիսը:

Յեւ քեռի Նիկոլը չէր ձանձրանում: Հա՛մ պատմում էր, համ ել սովորեցնում Աշոտին իր գիտցածը:

Մի որ Աշոտը հարցրեց.

— Քեռի Նիկոլ, դու ի՞նչ գործի՛ յես. ամեն որ առավոտները գնում ես ու իրիկունները տուն գալիս:

— Բա մինչեւ հիմի չգիտե՞ս:

— Վո՛չ:

— Ելեքտրական կայարանումն եմ ծառայում:

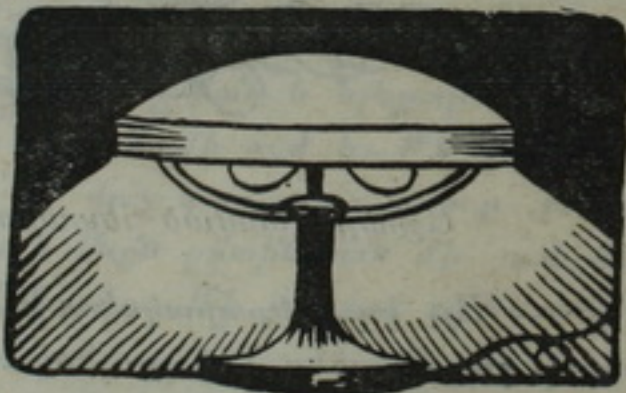
— Ելեքտրականությունը յերկաթուղի յե՞, Վոր կայարան ել ունենա:

Նիկոլը ներողամիտ կերպով ժպտաց:

— Բա իսկի չե՞ս մտածել՝ թե եսքան ելեքտրական լույս, Վոր սաղ Յերեվանը լուսավորում է, Վորտեղի՞ց է:

— Յերկաթուղով ուրիշ քաղաքից ե՞ն բերում:

Նիկոլը մի կուշտ ծիծաղեց:

Ելեքտրական լամպ

— Չե՛, սիրելիս: Եստեղ, մեր Հայաստանի ես սիրուն մայրաքաղաքումն ե դուրս գալիս: Ջանգու գետը գիտե՞ս: Նրանից մի մեծ առու յեն վերցրել, վոնց վոր ջրաղացի առու: Ջուրը եղ առվով գալիս ե ու մի բարձր տեղից փայտե խողովակների միջով թափվում ցած: Եղ խողովակների տակը դրել են անիվի պես մի մեքենա, վոր կոչվում ե տուրբին: Ջուրը վերելից թափվելով, իր հոսանքի ուժով պտույտ ե տալիս տուրբինը: Ես տուրբինի առանցքից կապել են մի կաշվե գոտի, վոր միանում ե դինամո—մեքենայի հետ ու պտուտ տալիս նրան:

— Ի՞նչ բան ե դինամո—մեքենան:

— Դա մի մեքենա յե, վոր ելեքտրական ուժ ե պատրաստում ու ռեոստատի միջոցով բաժանում քաղաքին:

— Վա՛հ, քեռի ջա՛ն, չի կարելի՞, վոր ցույց տաս ինձ:

— Ի՞նչի՞ չե: Եգուց կիրակի յե, կուգես, արի՛, տանեմ ցույց տամ:

Ու յերբ Աշոտը տուն յեկավ՝ յերկար ժամանակ կրկնում եր մտքումը.

— Տուրբին, դինամո—մեքենա՛, ռեոստատ, տես ի՞նչքան բան կա, վոր յես չգիտեմ ու չեմ տեսել:

Հետեվյալ որը, վաղ առավոտ, Աշոտը վազեց քեռի Նիկոլի մոտ ու նրանք ճանապարհվեցին դեպի Ջորագեղ, վորտեղ շինած ե Յերեվանի ելեքտրակայարանը: Նրանք սուրբ Սարգսի փողոցով իջան Ջանգուի ավը ու մտան կայարանը: Ջրի հսկայական աղմուկը, կարծես թե, խլացրեց Աշոտին, ինչպես ջրաղացի մեջ: Նա շատ դժվարությամբ եր լսում դիմացինի խոսակցությունը:

Նիկոլը բռնեց նրա ձեռից ու մեկ—մեկ ցույց տվեց մեքենաներն ու բացատրեց նրանց նշանակությունը:

Յերբ նրանք բարձրացան Ջորագեղից ու դառնում եյին տուն, քեռի Նիկոլը ավելի զարմանալի բաներ պատմեց:

Նա պատմեց, վոր շուտով այդ կայարանի փոխարենը պիտի շինեն մի նոր կայարան, վոր 5600 ձիու ուժ պիտի ունենա, այժմյան 350 ուժի փոխարեն ու պիտի լուսավորի քաղաքն ու շրջակայքը: Այդ դեռ բավական չե. այդ կայարանը պիտի բանացնի ելեքտրաքարշը, Յերեվանի մեջ գտնվող գործարանները, Ջանգուից ջուրը պիտի բարձրացնի վերելի անջրտի հողերը վոռոգելու համար, պիտի, վառարանի փոխարեն, ձմեռը տաքացնի հիմնարկները, տները, ոջաղի փոխարեն կերակուր պատրաստի և ուրիշ շատ զարմանալի բաներ:

Աշոտը, վոր հափշտակված լսում եր, ասաց.

— Քեռի Նիկո՛լ, յես հեքյաթների մեջ շատ եմ լսել, վոր կա

անմահական ջուր, վոր բժշկում ե հիվանդներին ու հարուժյուն տալիս մեռելներին, կա անմահական խնձոր, վոր ամեն ինչ անում ե, բայց չգիտեյի, վոր կյանքի մեջ կա մի այդ տեսակ անմահական կայծ, վոր այդքան հրաշքներ ե գործում:

— Հարա՛, սիրելիս, մի կաց, տես մեր յերիտասարդ Հայաստանը եդ կայծի միջոցով ինչեր պիտի անի: Տասը տարի չի անցնի ու մեր յերկիրը, վոր մինչեւ հիմի աղքատությունից ու արյունից ավելի բան չի տեսել, իսկական դրախտ կդառնա:

Ու մի փոքր լռելուց հետո՝ ասաց հառաչելով.

— Ե՛հ, սիրելի՛ Աշոտ, յերանի քո աչքերին, վոր եդ ամենը պիտի տեսնես: Ա՛խ, ինչ կլինեն, վոր մի քսան տարի ջահել լինեյի...

3.

Այդ ձմեռ Աշոտը շատ բան իմացավ:

Նա սկսեց հասկանալ իր շրջապատում կատարվածներն ու ըմբռնել Հայաստանում ծայր տվող շինարար աշխատանքի իմաստը:

Ուսումնարանում նա մտերմացավ մի քանի ընկերների հետ, վորոնք նրան տարան և գրեցին պատկոմ:

Բայց միյեմլույն ժամանակ չեր կտրում իր կապը մանտյոր Նիկոլի հետ:

Նա Աշոտին արդեն սովբեցրել եր, թե ինչպես պիտի ելեքտրական լամպեր կամ ելեքտրական զանգեր անցկացնել:

Մի անգամ հայրը Աշոտի միջոցով մի թուղթ ուղարկեց քաղաքի հիմնարկներից մեկը: Թուղթը տալիս նա լսեց, վոր այդ հիմնարկի վարիչը մարդ ե վորոնում իր առանձնասենյակից դեպի մյուս սենյակները ելեքտրական զանգեր անց կացնելու համար: Աշոտը մոտեցավ նրան ու ասաց.

— Ընկե՛ր, տվե՛ք յես անց կացնեմ:

— Կարո՞ղ ես, հարցրեց վարիչը տարակուսանքով:

— Ինչ մեծ բա՛ն ե, պատասխանեց Աշոտը կարմրելով:

— Եղպես փոքրիկ տեղո՞վդ: Ղոչա՛դ: Ապա տեսնե՞նք, ասաց վարիչը ու շոյանքով խփեց նրա ուսին:

Աշոտը վազեց տուն, վերցրեց գործիքներն, ու իրանից մի քանի անգամ յերկար սանդուխքը շալակելով՝ գնաց:

Յերկու որ շարունակ աշխատեց նա: Յերկար սանդուխքը մի պատից մյուսը քաշ տալով՝ բարձրանում եր ու իջնում, մեխեր խրփում, մաֆթուկներ անց կացնում:

Ու չափ չկար նրա ուրախությանը, յերբ վարիչի սենյակից կոճակը հուսլ տվեց ու նախասենյակում զանգակը հնչեց:

Նա ուրախ-ուրախ վազեց վարիչի մոտ ու ասաց.

Վարիչը շոյանքով խփեց Աշոտի ուսին

— Պատրաստ ե, ընկե՛ր:

Հիմնարկի ծառայողները շրջապատեցին նրան ու սկսեցին զանազան հարցեր տալ ու զարմանալ նրա գիտության վրա, իսկ վարիչն աննկատելի կերպով նրա ափը դրեց մի չերվոնեց:

Աշոտն ամաչեց, բայց միյեվնույն ժամանակ չհավատաց իր աչքերին:

Տասը ուրբա՛ր: Դա մի հսկայական հարստությունն էր նրա համար:

Քանի՛ գործիք կառնեւ այդ փողով, քանի՛ գիրք, տետրա՛կ...

Հայրը, յերբ իմացավ այդ՝ սկսեց մի առանձին հարգանքով վերաբերվել նրան.

— Ձե՛ ա՛յ տղա, վոնց վոր տեսնում եմ, նեղությունս ի գուր

չպիտի կորչի:

Այդ որը մինչեւ ուշ յերեկո, Աշոտը նստած պատուհանի մոտ մորը նամակ եր գրում, ուր նկարագրում եր իր կյանքի մեջ կատարված առաջին, ինքնուրույն գործը...

4.

Ամբան արձակուրդին Աշոտը գնաց իրենց գյուղը:

Հայաստանի մի հետ ընկած անկյուններից մեկում եր գտնվում նա: Ներքեւ հոսում եր լեռնային աղմկոտ գետակը՝ սպիտակ փրփուռը բերանին, իսկ վերեւ, մի գեղանիստ ձորի մեջ, լեռան ստորոտում, գգվում եր գյուղը՝ հողագործի, աղքատ ու մերկ:

Վորքա՞ն փոքր, խղճուկ և մանավանդ խավար թվաց նա Յերեվանի հանդեպ:

Մայրն արտասուքն աչքերին գրկեց նրան ու բացականչեց.

— Յես քու անունիդ, քու ուսումիդ մատաղ, աղի՞ղ բալա...

Շուտով նրան շրջապատեցին նրա ազգականներն ու, ապա, գյուղական ընկերները՝ Շիլ-Մարկոսենց Սաքոն, Վարժապետենց Պետոն, Վաղարշը, Հայկազը և ուրիշները:

Յեկավ և գյուղի ուսուցիչը, վորի միջամտության շնորհիվ Աշոտը գնաց քաղաք՝ ուսումը շարունակելու համար:

Բոլորն ուրախանում եյին, զարմանքով նայում նրան, անվերջ հարցեր տալիս:

Բայց Աշոտը վո՞ր մեկը պատմեւ:

Այժմ նա այնքա՞ն բան ե տեսել, այնքա՞ն բան գիտի: Ողջ եր հարկավոր:

Ու Աշոտը պատմում եր:

Նա շուտով իր գյուղական ընկերներից մի խմբակ կազմեց, վորի հետ, համարյա ամեն որ, հանգիպում եր ու պատմում իր տեսածն ու գիտցածը:

Ինչքա՞ն բան կա քաղաքում, վորի մասին իրենց գյուղը գաղափար չունի:

Նա պատմում եր, թե ինչպե՞ս յերկաթե գծերի վրայով, փոքրիկ խճիթների մեծությամբ, վագոններն են սլանում՝ մեջը լի ապրանք ու մարդիկ. թե ինչպե՞ս առանց ձիու ու լծկանի, ֆուրգոնի կամ ֆայտոնի մեծությամբ, ավտոմոբիլներն են թռչում փողոցներում. ինչպե՞ս մարդիկ, կարծես թե՛ առած, ցինի կերպարանք ունեցող չարխերի վրանստած, սավառնում են ողի մեջ:

Նա պատմում եր, թե ինչպե՞ս մի քաղաքից մի ուրիշ քաղաք

Աշոտը գնում է գյուղ

մաֆտուլի միջով տառեր են թռչում ու մարդկանց միտքը հայտնում.
 Թե ինչպե՞ս մարդիկ մի աշխարհից մի ուրիշ աշխարհ, անթել
 հեռագրով, ողի մեջ ալիքներ առաջացնելով, ռադիո գրեր են ուղար-
 կում. ինչպե՞ս քաղաքի մեջ, մի տնից մի ուրիշ տուն, կամ մի քա-
 ղաքից մի ուրիշ քաղաք, նույն յերկաթե թելերի միջոցով մարդիկ
 խոսում են միմիանց հետ:

Իսկ ապա քաղաքները:

Տները՝ մեծ-մեծ, ամեն մեկը մի յեկեղեցի, միջի մարդիկը՝ մի-

մի գեղ:

Տների տակով, պատերի միջով անց են կացրել յերկաթե խողովակներ, վորոնց մեջ գիշեր-ցերեկ ջուր ե հոսում և ուղղակի սենյակի մեջ բացվում, իսկ կեղտոտ ջրերը, ուրիշ խողովակների մեջ, նույնպիսի ճանապարհով, դեպի գետն են գնում:

Իսկ ապա լուսավորությունը:

Գիշերները, փողոցների մեջ, ամեն մի սյունից մի-մի արեգակ ե կախած, տների մեջ, ամեն մի պատից՝ մի-մի լուսնյակ:

Ամենից շատ Աշոտը կանգ առավ ելեկտրականության վրա:

Այստեղ, արդեն, նա պատմելու ու բացատրելու շատ բան ուներ: Լսում եյին այս ամենը նրա ընկերներն ու զարմանում: Դրանից և վոչ մեկը չկար նրանց գյուղում:

— Իսկ գիտե՞ք մարդիկ ի՞նչ ճանապարհով են հասել այս բուրին, հարցրեց Աշոտն իր ընկերներին ու չլսելով պատասխան՝ հեղինակավոր կերպով ասաց.

— Ուսմա՞ն, գիտությա՞ն: Ա՛յ, յերբ ուսումնն ու գիտությունը տարածվի մեր յերկրում, զարգանա հողագործությունն ու արհեստը, այն ժամանակ, միայն Յերեվանը չի տեսնի այս ամենը, այլ և Հայաստանի ամեն մի գյուղ, ամեն մի ավան:

Ու պատմեց, թե Յերեվանում ինչքա՞ն ջանքեր են թափում, վոր մեր փոքրիկ Հայաստանը լինի լուսավոր, զարգացած ու հարուստ...

Յեւ վորքան շատ եր պատմում Աշոտը, այնքան ավելանում եր նրա հմայքը:

Նա, իր ընկերների շրջանում, ձեռք եր բերել մի այնպիսի հեղինակություն, վորի նմանը գյուղում չունեի վոչ վոք:

Ու քանի գնում Աշոտի կազմած խմբակը ավելի յեր ստվարանում, ու մեջի ընկերական կապը ավելի ամրանում:

Շուտով նրանք դիմեցին տեղական ուսուցչին, վոր նա ուսումնառանի շենքում նրանց մի սենյակ հատկացնի, ուր նրանք սկսեցին հավաքվել ու խմբական ընթերցանությամբ պարապել:

Մի կիրակի նրանք խմբով դուրս յեկան գյուղից՝ զբոսնելու և շրջակայքը ուսումնասիրելու համար:

Նրանք ձորակով բարձրացան դեպի վեր, վորտեղից լեռնային գետակն եր հոսում:

Մի-յերկու վերստ հեռավորության վրա, այնտեղ, ուր ձորի ափերը մոտենում են միմիանց՝ մի սքանչելի տեսարան բացվեց: Զուրը նեղվելով կիրճի մեջ, մի քարափի վրայից շաշյունով թափվում եր դեպի ցած ու թագնվում այնտեղ, իր փրփուրներից կու-

տակված սպիտակ ժանյակներ ղեղի մեջ:

Աշոտը հիացմունքով բացականչեց:

— Տղերք, ջրվեժ...

Ընկերներից մեկը նկատեց:

— Ի՞նչ ես դարմանում: Ո՞վ չգիտի մեր գյուղում, վոր այստեղ ջրվեժ կա:

— Ինչպե՞ս չդարմանամ: Ախր, դուք չգիտեք, թե սա ի՞նչ պարգև է մեր գյուղի համար:

— Պարգե՞վ:

— Այո՛, պարգև, շարունակեց Աշոտը համիշտակված: Դուք չը գիտեք, թե ինչքա՞ն ոգուտ կարող է տալ մեզ:

— Ջրվեժից ոգու՞տ, հեգնեցին ընկերները:

— Այո՛, ոգու՛տ: Վա՛հ, այս ջրվեժը կարող է մեր և շրջակա բոլոր գյուղերին լույս տալ, մեր տները տաքացնել, մեր ճանապարհները բանեցնել: Յեվ վոր գլխավորն է, մեր գյուղի առաջին ընկած է ահագին տարածություն, վոր խոպան է մնացել ջուր չհասնելու պատճառով, վորոգել ու մեր գյուղի համար հարատու թյան աղբյուր բանալ:

Ու նա պատմեց նրանց Յերեվանի նոր ելեքտրական կայարանի ծրագրի մասին:

Տղաները լսեցին և վոգեվորվեցին:

— Աշո՛տ, ասացին նրանք, արի մենք ել մեր գեղի համար շինենք:

— Բա, ո՞վ կլսի մեզ, տարակուսեցին նրանցից մի քանիսը ու նայեցին Աշոտին:

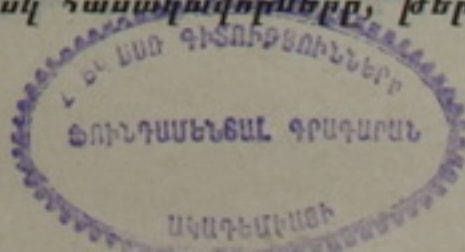
— Կլսե՛ն, պատասխանեց Աշոտը վստահորեն:— Մեր վարժապետին կասենք—նա առաջագեմ է. մեր գյուղական խորհրդի նախագահին կասենք, նա ջահել է, ներսիսյան դպրոցն է ավարտել, մեզ կհասկանա: Ու գյուղացիներին ժողովի կանչելով կբացատրենք, կհամոզենք: Կանե՛ն, յեա կասկած չունեմ: Այս բոլորիս ամբողջ Հայաստանն է շինարարություն անում, մենք ինչի՞ յետ պիտի մնանք:

Ու նրանք հանդիսավոր տրամադրությամբ վերադարձան իրենց գյուղը, ինչպես հաղթական պատերազմից յեկող զինվորներ:

5.

Գյուղական ժողով գումարելու համար շատ ժամանակ չանցավ: Արդեն ամեն տեղ խոսում էին Աշոտի և նրա ընկերների ծրագրի մասին:

Գյուղի յերիտասարդները, վարժապետն ու խորհրդի նախագահը պաշտպանում էին, իսկ հասակավորները, թերահավատում: Վո-

մանք նույնիսկ վորոշակի կերպով դեմ եյին խոսում:

Այսպես, գյուղի քահանան այդ ծրագիրը համարում եր սատանայական.

— Աստվածաշնչի մեջ գրած ե, բացատրում եր նա, վոր միայն աստված կարողացավ ասել. «Յեղիցի լույս և յեղեվ լույս»... Մարդ արարածն ինչպե՞ս կարող ե հանդգնել նույնն անելու: Յեվ այն ել ինչի՞ց— ջրվեժից: Սատանայական վորոգայթներ են դրանք, վորդիք, մի՛ հավատաք:

Գյուղի խանութպանը, մեծափոր Ղազարը, վոր ամեն տեսակ մանրուքների հետ ծախում եր և կերոսին, քմծիծաղ տալով ասում եր.

— Վա՛յ են գեղին, վոր լակոտների խելքով պիտի բան բռնի: Սակայն Աշոտը այդ առարկություններին արժանի պատասխան եր տալիս ու բոլորին հասկացնում, համոզում:

Վերջապես տեղի ունեցավ գյուղական ընդհանուր ժողովը, վորտեղ խոսեցին նախագահը, ուսուցիչը, մի քանի յերիտասարդներ ու Աշոտը:

Բոլորն ուշադրությամբ ու պատկառանքով լսեցին փոքրիկ Աշոտին ու զարմացան, թե ինչքան գիտուն ու համարձակ տղա ե:

Ժողովը վորոշեց դիմել կենտրոնական կառավարության, վոր նա մի ինժեներ ուղարկի՝ այդ ծրագիրը քննելու ու մի նախահաշիվ կազմելու համար:

Ինժեները յեկավ և Աշոտի առաջարկը գտավ հեշտ իրագործելի և, վոր գլխավորն ե, շատ քիչ ծախս պահանջող:

Կառավարությունը բաց թողեց անհրաժեշտ մեքենաները՝ մասմաս վճարելու պայմանով: Շինության համար քարն ու փայտը գյուղի ունեւորներից առան, իսկ աշխատանքը, կամավոր կերպով, հանձն առան կատարելու գյուղի յերիտասարդները:

Ոգոստոս ամիսն եր, յերբ վերջանում եր Աշոտի ամառային արձակուրդը և նա պիտի թողներ իրենց գյուղն ու գնար ուսումը շարունակելու:

Ուսումնարանի կտուրի վրա, վաղ առավոտից, դեռ արեգակը չծագած, գյուղի զուռնաչիները փչում եյին «սահարին»:

Բոլոր ծայրերից, գյուղացիները, վորը՝ բահ, վորը՝ թի, վորը՝ քլունգ ուսերին դրած հավաքվում եյին դպրոցի բակը:

Ահա յեկան Աշոտն ու իր ընկերները՝ շարք-շարք, տրեխները հագներին, բահերը ուսերին:

Ամենքն ուրախ եյին, ամենքը կայտառ:

Առաջ ճանապարհ ընկավ լուրդ Ակորը՝ կարմիր դրոշակը ձե-

ռին, նրան հետեւեցին զուռնաչիները՝ իրենց նվագով, ապա գյուղացիները՝ գործիքները հրացանների պես ուսերին դրած:

Այդ որը հիմք եր դրվում գյուղի ելեքտրական կայարանի շինության...

Սակայն Աշոտը մի քանի որից հետո պիտի գնար Յերեւան: Նրա արձակուրդն արդեն վերջացել էր:

Յեւ յերբ լուսաբացին ձիու վրա նստած, մի խումբ գյուղացի ճանապարհորդներին հետ, տխուր ու տրտում, բարձրանում եր դիմացի սարը՝ գյուղի մեջ տեղը, դպրոցի կտրին նվագում եյին նույն «սահարին», վորի դիւ հնչյունները աշխատանքի եյին կանչում գյուղացիներին:

Աշոտը, արտասուքն աչքերին, գլխարկը հանեց, մնաս բարով ասաց իրենց գյուղին, ու ձիու վրա անհետացավ սարի հետեւին...

6.

Հետեւյալ ամռան, յերբ Աշոտը նորից վերադարձավ իրենց գյուղը՝ ելեքտրական կայարանն արդեն պատրաստ եր ու շուտով տեղի պիտի ունենար նրա հանդիսավոր բացումը:

Այդ որն անմոռաց կմնա գյուղի պատմության մեջ:

Վաղ առավոտից զուռնաչիները կրկին դպրոցի կտրին սկսել եյին իրենց նվագը:

Վողջ գյուղը՝ ծեր ու յերիտասարդ, տղա ու աղջիկ, տոնական տրամադրությամբ, իրենց ամենալավ շորերը հագած, կարմիր դրոշակներով, յերգեցողությամբ, նվագածունները առաջները գցած՝ ճանապարհ ընկան դեպի ջրվեժը:

Դեպի ջրվեժն եյին գալիս և հարեւան գյուղերից՝ դրոշակներով, ու նվագով:

Այնտեղ, ձորի մեջ, ջրվեժից վոչ հեռու, կառուցել եյին ելեքտրական կայարանի փոքրիկ շինությունը, վորից մի քանի յերկաթե թելեր, սյուների վրա ամրացրած, աջ ու ձախ գյուղերն եյին տանում:

Ջրվեժի գլխին, ձորի մեջ, մի փոքրիկ ավազան եր շինած, վորից մի յերկար խողովակ բարձրանում եր դեպի վեր, ձորի գլխին ընկած ընդարձակ դաշտը:

Այնտեղ ուր վերջանում եյին խողովակները, շինել եյին նոր առուներ, վորոնք աղոսում եյին ամբողջ դաշտը:

Կես որվա ուղիղ ժամը 12-ն եր, յերբ Յերեւանից յեկած հյուրերն ու գյուղական խորհրդի անդամները բարձրացան ելեքտրական կայարանի կտուրը:

Հյուրերից մեկը դառնալով դեպի ներքեվ խոնավոց ամբոխը՝
ասաց:

— Այս որը պիտի լինի Հայաստանի հաղթական տոներից
մեկը: Այս որվանից պիտի բացվի ձեր գյուղի համար յերջանկու-
թյան ու հարստության դուռը...

Աշոտը լսում էր ելեքտրականության տված ոգուտների մասին
արտասանած այդ ճառը, ինքը վողջ ելեքտրականություն դարձած...

Կարո՞ղ էր նա յերեվակայել, վոր իր և իր ընկերների առա-
ջարկած ծրագիրը այսպես շուտ իրականություն կդառնա:

Վորքա՞ն կուրախանար քեռի նիկոլը, յեթե այստեղ լինեք,
ինչքա՞ն նյութ պիտի ունենա նա ձմեռն իր ընկերներին՝ Յերեվա-
նում պատմելու համար...

— Յեվ Հպիտի մոռանաք, վերջացնում էր իր խոսքը ճառա-
խոսը, վոր այս ձեռնարկությունը ձեր գյուղի մատաղ սերնդի
գործն է...

Վողջ ձորը թընդաց կեցցեներով:

Ձուռնաչիները նվագեցին:

Իսկ գյուղի խորհրդի նախագահը, դառնալով ժողովրդին՝ ելեք-
տրական կայարանը հայտարարեց բացված ու նրա ճակատին տըն-
կեց կարմիր դրոշակը, վորի վրա ծածանվում էյին ամենի սրտին
մոտիկ ու սիրելի չորս տառերը՝

Հ. Ս. Խ. Հ.

Շինության ներսը տուրբիւնները շաչեցին, կաշե գոտին պտը-
տեց, ելեքտրամոտորը շարժվեց ու մի փոքր անց, ձորի գլխին,
յերկաթե խողովակից ջրի հոսանքը, ստորյերկրյա շատրվանի նման,
դուրս պուտկաց ու սկսեց հոսել նոր փորած առուի մեջ:

Վերեվ ձորի ափին հավաքված գյուղացիները ցնծագին աղա-
ղակեցին, և հնչեց յերկրորդ նվագախումբը:

Գյուղի ծերերը, արտասուքները աչքերին, չոքում էյին առ-
վի յեզրին ու ափ անելով լսում ջրից, իսկ յերիտասարդներն ու
հարսները պար բռնած ուղեկցում էյին ջրի անդրանիկ հոսանքին:

Հանդեսի վերջին քսանհինգ գյուղացի պատանիներ, շարք-շարք,
մոտեցան խորհրդի նախագահին՝ Աշոտի գլխավորությամբ:

— Ընկեր նախագահ, ասաց նա, հայտնում ենք ձեզ, վոր
այսուհետ կայարանը, իր բոլոր պարագաներով, գտնվում է մեր
հսկողության ներքո: Վստահ յեղեք, վոր մենք կպահենք նրան,
ինչպես մեր աչքի լույսը:

Գյուղի ելեքտրական կայարանը

Զորք քորից թնդաց ցնծության ու նվագի հնչյուններից:

Աշուղի մայրը, վոր գտնվում եր ամբոխի մեջ, յերջանկութան
արտասուքն աչքերին մըմնջաց.

— Յես քու լեզվին, քու խելքին մեռնեմ, բալա, ջա՛ն...

Իսկ յերեկոյան ամենքը, փողոց յելած, շրջում եյին գյուղը,
նվագում, յերգում ու պարում, վորովհետեւ փողոցներում տըն-
կած սյուների ծայրերից ելեքտրական լամպերը լույսի ճառագայթ-
ներով հեղեղում եյին չորս կողմը՝ գիշերը դարձնելով ցերեկ:

Ու Աշուղը, տեսնելով այս ամենը, քիչ եր մնում, վոր հըրճ-
վանքից հեկեկար...

Հ. Ս. Խ. Հ. ՊԵՏՏՐԱՑԻ ԳՈՍԿՎԱՅԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ

ՀՈՒՅՍ Ե ՏԵՍԵԼ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Կ. ՄԱՐՔՍ ՅԵՎ Ֆ. ԵՆԳԵԼՍ. — «Կոմունիստական Մանիֆեստ»:

Դ. ՌՅՍՋԱՆՈՎԻ պարզաբանումներով յեզ նախաբանով հայկական հրատարակության առթիվ:
ՊԱՏՐԱՍՏՎՈՒՄ Ե

Տպագրության համար. — «Մարքսը վորպես մարդ, հեղափոխական յեզ մտածող» — հոդվածների ժողովածու:

ԼԵՆԻՆՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀՈՒՅՍ Ե ՏԵՍԵԼ

Ա. ԴԵԲՈՐԻՆ. — «Լենինը վորպես մարտնչող մատերիալիստ» հեղինակի նախաբանով հայկական հրատարակության առթիվ:

Ն. ԲՈՒԽԱՐԻՆ. — «Լենինը վորպես մարքսիստ»:

Մ. ՊԱՎԼՈՎԻՉ. — «Լենինը յեզ ազգային հարցը»:

Ա. ԿԱՐԻՆՅԱՆ. — «Լենինը յեզ պետությունը»:

ՏՊԱԳՐՎՈՒՄ Ե

Կ. ՌԱԴԵԿ. — Լենին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

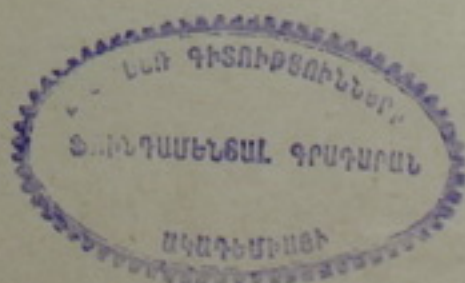
ՀՈՒՅՍ Ե ՏԵՍԵԼ

ԿՈՐԴԵԼԻԱ. — «Գնացքը փրկող աղջիկը»:

Կ. ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ. — «Անմահական կայծը». — (Փոխադրություն):

ՏՊԱԳՐՎՈՒՄ Ե

ՈՍԿԱՐ ՌԱՅԼԴ. — Մանուկ Արքա:

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0068477

(114.)

ЦЕНА

III
3209